

ПРАВАПІС НЕКАТОРЫХ МАРФЕМ

Правапіс прыставак

Прыстаўка *су-* пішацца:

- у новых утварэннях, калі ёсь слова і без *су-*: *суграмадзянін*, *супалімер*, *сукрэдытор*, *сукіраунік*, *супастаўшчык*, *сучлен*, *супякун*, *супрацоўнік*, *суродзіч*, *сунаймальнік*, *суспадчыннік*, *судказчык*, *сузабудоўшчык*, *сувыкану́ча* і інш.;
- у словах, якія без *су-* не ўжываюцца: *суквецце*, *суладзе*, *сугучча*, *суглінак*, *супесак*, *сукравіца*, *сузіральнік*, *сумежжжа*.

Прыстаўка *са-* пішацца:

- у запазычаннях і кальках (пераважна з рускай мовы): *саіскальнік*, *сакурснік*, *садружнасць*, *сатрапезнік*, *саслужывец*.

Пры спалучэнні прыставак (*аб-, ад-, над-, пад-, раз-, з- (с-), уз-, спад-, перад-, дэз-, суб-*) са словамі, што пачынаюцца з *i*, у адпаведнасці з вымаўленнем замест *i* пішацца *ы*: *абынтэлігенцыя*, *зымтравізация*, *адыменны*, *спадылба*, *перадынфарктны*, *перадымперскі*, *субынспектар*, *дэзынтаргетар*, *дэзынфармацыя*, *дэзынфіцыраваць*.

Пасля прэфіксоідаў (*звыш-, між-, пан-, супер-, транс-, контр-*) і захоўваецца: *звышімклівы*, *міжінстытуціі*, *панізм*, *контрідэя*, *суперінтэлект*, *трансіндыйскі*.

У складанаскарочаных слоўах, першая частка якіх захоўваецца на цвёрды зычны, пачатковае *i* другога слова пішацца нязменна: *педінстытут*, *санінструктар*, *мединструменты*, *гасінвестар*.

Прэфіксоід *экс-* пішацца праз злучок, і і не пераходзіць у *ы*: *экс-інжынер*, *экс-імператар*.

Правапіс суфіксаў

Пераважная большасць запазычаных дзеясловаў ужываецца з суфіксам *-ава-* (-*ява-*): *дэградаваць*, *фальсіфікаваць*, *цытаваць*, *аналізаваць*, *кантактаваць*, *планаваць*, *нацыяналізаваць*, *прыватызаць*, *ліквідаваць*, *перафразаваць*, *кваліфікаваць*, *інфармаваць*, *функцыянуваць*, *паразітаваць*, *тыражаваць*, *кансультаваць*, *ангажаваць*, *імпартаваць*, *дэбатаваць*, *інспітарыць*, *правакаваць*, *фінішаваць*.

Дзеясловаўны суфікс *-ірава-* (-*ырава-*) ужываецца:

- ✓ калі чэрэдзіцца суфікс *-ава-* (-*ява-*): *буксіраваць* – *буксаваць*, *парадізіраваць* – *парадаваць*, *газіраваць* – *газаваць*, *камандізіраваць* – *камандаваць*, *пасіраваць* – *пасаваць*, *фарміраваць* – *фармаваць*, *апаніраваць* – *апанаваць*;
- ✓ калі дзеясловоў без *-ір-* (-*ыр-*) губляе сваю фармальную і семантычную акрэсленасць: *шакіраваць*, *бісіраваць*, *бравіраваць*, *гарманіраваць*, *дратіраваць*, *лабіраваць*, *грасіраваць*, *курыраваць*, *лавіраваць*, *дэкарыраваць*, *сервіраваць*, *фантазіраваць*, *лакіраваць*, *штудзіраваць*, *мусяраваць*, *татуіраваць* і інш.;
- ✓ калі дзеясловоў мае вузкатэрміналагічнае значэнне: *маніраваць*, *пасівіраваць*, *аксідзіраваць*, *зандзіраваць*, *дэкаціраваць*, *сталіраваць*, *дэмтфіраваць*, *юзіраваць*, *юсціраваць*, *парафіраваць*, *дыфундзіраваць*.

У некаторых выпадках паралельна ўжываюцца дзве формы: *дэмаскіраваць* – *дэмаскаваць*, *акупіраваць* – *акупаваць*, *курсіраваць* – *курсаваць*, *калькіраваць* – *калькаваць*, *базіраваць* – *базаваць*.

ЛІТАРАТУРА

1. Аб зменах і спрашчэнні беларускага правапісу: пастанова Савета Народных Камісараў БССР. – Мінск: Дзяржвыд Беларусі, 1933. – 15 с.
2. Акуленка, А.А. Правапіс зычных у сучаснай беларускай мове: вучэб.-метад. дапам. / А.А. Акуленка, Г.Ф. Вештарт, Т.М. Трухан. – Мінск: Права і эканоміка, 2007. – 48 с.
3. Агароднікова, С.В. Беларуская мова: арфаграфія, марфалогія, сінтаксіс: вучэб. дапам. / С.В. Агароднікова. – Мінск: Экаперспектыва, 2006. – 106 с.
4. Беларуская граматыка: у 2 ч. / пад рэд. М.В. Бірылы, П.П. Шубы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985 – 1986. – Ч. 1–2.
5. Беларуская мова / red. nauk. Aijaksandr Lukačanec, Mikalaj Prigodzič, Lidzija Sjameška. – Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1998. – 294 с.
6. Бурак, Л.І. Сучасная беларуская мова: арфаграфія і пунктуацыя: практикум: вучэб. дапам. – Мінск: Універсітэцкае, 1993. – 247 с.
7. Буракова, М.У. Сучасная беларуская мова (арфаграфія і пунктуацыя) этнакультуралагічныя тэксты: вучэб. дапам. / М.У. Буракова, В.А. Ляшчынская, З.У. Шведава. – Гомель: ГДУ, 2007. – 237 с.
8. Бут-Гусаім, С.Ф. Сучасная беларуская мова: фанетыка, фаналогія, арфаэлія, графіка, арфаграфія: практикум / С.Ф. Бут-Гусаім. – Брэсц.: БрДУ, 2008. – 72 с.
9. Гапоненка, І.А. Графіка і арфаграфія беларускіх выданняў XIX – пачатку XX стагоддзя: вуч.-метад. дапам. / І.А. Гапоненка. – Мінск: РІВШ, 2002. – 76 с.
10. Граматыка беларускай мовы: у 2 т. / пад рэд. К.К. Атрахімовіча, М.Г. Булахава. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1962–1966. – Т. 1 – 2.
11. Зіманскі, В.Э. Беларуская арфаграфія: метад. разаменд. / В.Э. Зіманскі. – Віцебск: ВДУ, 2009. – 70 с.
12. Змены беларускага правапісу ў Савецкай Беларусі: зб. дакументаў / уклад. В. Мухін. – Гомель: Радавая Беларусь, 2000. – 24 с.
13. Іўчанкаў, В.І. Беларускі правапіс у апорных схемах / В.І. Іўчанкаў. – Мінск: Пачатковая школа, 2010. – 54 с.

14. Іўчанкаў, В.І. Беларуская арфаграфія: апавяданні і гісторыя / В.І. Іўчанкаў. – Мінск: Пачатковая школа, 2010. – 304 с.
15. Камароўскі, Я.М. Сучасная беларуская мова: фанетыка і фаналогія, арфаэлія, графіка, арфаграфія: вучэб. дапам. / пад. рэд. праф. Л.М. Шакуна. – Мінск, 1985. – 216 с.
16. Капылоў, І.Л. Правапіс беларускай мовы: асноўныя правілы і практычныя заданні / І.Л. Капылоў, С.Я. Рапацэвіч, М.А. Атрахімовіч. – Мінск: Соврем. шк., 2003. – 255 с.
17. Кароткая граматыка беларускай мовы: у 2 ч. / пад. рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск: Белар. навука, 2007–2009. – Ч. 1–2.
18. Кулеш, Г.І. Рэпетытар па беларускай мове: марфалогія і правапіс: да падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання / Г.І. Кулеш, Г.К. Цівакова. – Мінск: Аверсэв, 2009. – 191 с.
19. Куліковіч, У.І. Арфаграфія: матэрыялы для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання: дапаможнік / У.І. Куліковіч. – Мазыр: Белы Вецер, 2010. – 59 с.
20. Куліковіч, У.І. Новае ў беларускай арфаграфії: правілы, заданні, тэсты, слоўнік: вучэб. дапам. / У.І. Куліковіч. – Мінск: Новое знание, 2009. – 103 с.
21. Куліковіч, У.І. Беларускі правапіс / У.І. Куліковіч. – Мінск: Завігар, 1998. – 275 с.
22. Куліковіч, У.І. Вучымся пісаць па-новаму: вучэб. дапам. / У.І. Куліковіч. – Мінск: Белар. асацыяцыя «Конкурс», 2009. – 144 с.
23. Куліковіч, У.І. Фаналагічная тэорыя і беларуская арфаграфія: практикум / У.І. Куліковіч. – Мінск: РІВШ, 2003. – 61 с.
24. Міхайлаў, П.А. Беларуская мова: тэматычны трэнажор: фанетыка, арфаэлія, арфаграфія: для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання / П.А. Міхайлаў, А.К. Пекач, С.І. Фацеева. – Мінск: Аверсэв, 2009. – 94 с.
25. Правапіс беларускай мовы / Бел. акад. навук, Ін-т мовазнаўства. – Мінск: Выд-ва БАН, 1934. – 45 с.
26. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск: Выд-ва АН БССР, 1959. – 160 с.
27. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мінск: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі РБ, 2008. – 142 с.
28. Сучасная беларуская літаратурная мова: уводзіны, лексікалогія, фразеалогія, лексікаграфія, фразеаграфія, фанетыка, арфаэлія, графіка, арфаграфія: вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – Мінск: Вышэйш. шк., 1993. – 206 с.